
Notes i ressenyes

La Faula de Guillem de Torroella, per Isabel Grifoll *

La Faula del mallorquí Guillem de Torroella ha estrenat editorial a Tarragona, les Edicions Tàrraco, concretament la col·lecció «Biblioteca Universitària Tàrraco», l'objectiu de la qual és de dedicar-se a l'edició de textos medievals i del segle XVI. Tot un honor, per a l'editorial, ja que fa anys que el públic del ram espera Guillem de Torroella amb afany.

A part la qualitat del relat, la publicació recent de *La Faula* —per Pere Bohigas i Jaume Vidal Alcover—, és un fet important en el panorama actual de les edicions de textos medievals catalans, perquè hi comença de reconstruir el gènere de la narració en noves rimades.

Al final del segle passat i durant els decennis de l'actual, romanistes com Paul Meyer, Amédée Pagès, i d'altres, s'encarregaren de fer conèixer, editant-los, els textos catalans en noves rimades. Els seus treballs, que sovint no veieren la llum del llibre i restaren en articles de revistes especialitzades, es ressenten, però, de les mancances del

seu temps, sobretot de la insuficiència de la tradició manuscrita que contemplen. Si exceptuem la simpatia forana que ha despertat el *Blandin de Cornualtha* i l'escadussera edició de la narració allegòrica *El déu d'Amor caçador* per Jaume Vidal Alcover,¹ podem dir que, de principis de segle ençà, hom no s'ha tornat a interessar per les narracions en vers dels segles XIV-XV, sobretot si deixem de banda el fenomen de les modernitzacions. Aquesta edició de *La Faula* omple, doncs, un buit gènèric important.

A més, *La Faula* és un dels textos més interessants d'aquesta producció, perquè és un bon representant de la temàtica bretona en llengua catalana i perquè, curull de referències literàries, esdevé un document imprescindible per

* Guillem de TORROELLA, *La Faula*. Edició de Pere BOHIGAS i Jaume VIDAL ALCOVER. Tarragona, Edicions Tàrraco, 1984 (Col. «Biblioteca Universitària Tàrraco»). 84 ps.

1. Cf. «Universitas Tarraconensis», núm. 1 (1976), ps. 155-176.

a l'estudi de la recepció de la narrativa cortesana francesa a la Corona d'Aragó.

El primer que s'interessà en *La Faula* fou Milà i Fontanals al seu treball «Les noves rimades. La codolada», publicat a la «Revue des Langues Romanes» l'any 1873. L'erudit vuitcentista illuminà el seu estudi amb importants fragments de l'obra de Torroella, a partir del ms. A (Biblioteca de Catalunya, ms. 8, Cançoner Vega-Aguiló, vol. II, ps. 597-641). La primera edició extensa —no completa— la realitzà Gabriel Llabrés, esperonat pel propòsit d'oferir als bibliòfils el Cançoner dels Comtes d'Urgell.² Llabrés, evidentment, s'abocà sobre el ms. U (Biblioteca Nacional de Madrid, ms. Res. 48). Partí d'aquest sol còdex, que presenta llacunes i és mancat de final, si bé intentà de palliar-lo a la vista d'A i, com remarquen Bohigas i Vidal Alcover, dels versos editats per Milà i Fontanals. De l'edició Llabrés ençà, el pobre Guillem de Torroella havia passat desapercebut, si prescindim dels fragments que apareixen al *Repertori de la literatura catalana* de Jaume Massó i Torrents. L'edició de Bohigas i Vidal Alcover ens aporta, doncs, enfront de les edicions anteriors, el primer text complet i crític de *La Faula* de Guillem de Torroella.

Els autors exposen els fonaments de la nova edició a les pàgines XII-XXIX de l'estudi introductori, on s'encarreguen d'examinar la tradició manuscrita: els manuscrits principals A i U, a la base ja de les edicions de Milà i Llabrés respectivament, i els manuscrits M (Cançoner que fou d'Estanislau Aguiló, ara de la Societat Arqueològica Luliana de Palma de Mallorca) i C (Bibliothèque de la Ville de Carpentras, ms. 381), per als quals postulen dos arquetipus —cadascun amb còpies intermèdies— que separarien els manuscrits UMC del manuscrit A. L'examen els porta a triar el manuscrit U com a manuscrit base de llur edició. La selecció d'U resta garantida pel fet de ser el còdex més antic i el que presenta més lliçons comunes amb M, que ajudarà així a la correcció d'U. No obstant això, la selecció d'U comporta l'hàndicap d'haver-se-les amb un text incomplet i amb una còpia força descurada —enfront del text gairebé complet i de la millor còpia que ofereix A—, la qual cosa els ha obligat a reconstruir 220 versos i a operar for-

ça esmenes de lliçons defectuoses i d'errades de còpia. Si bé la tria d'U enfront d'A, en virtut de la proximitat UM, pot haver afavorit l'homogeneïtat lingüística i contextual del text resultant, ens sembla un pèl agosarada la següent afirmació: «Com a resultat del nostre treball no ens atrevim a dir que donem el text tal com va sortir de les mans de Guillem de Torroella. Creiem, però, que el nostre text està més a prop de l'original que el de cap dels manuscrits que ens l'han conservat» (p. XXIX).

Els editors han hagut de corregir força el manuscrit bàsic. De vegades, però, ens trobem amb esmenes que no semblen del tot justificades. Així, al v. 446, la lliçó *colondas* d'U ha estat substituïda per *colones*. Per bé que *colondas* sigui una evolució anòmala del grup llatí —MN—, aquest mot —enregistrat al DCVB— apareix en d'altres textos poètics medievals catalans (*sopleyan Celh qui fon sus la colonda / greumén betutz per l'amor que-ns havia*).³ Fins i tot n'hi ha alguna que, en contextualitzar-la, tendeix a esguerrar la sintaxi del conjunt: al v. 701 corregeixen *Tant fort q. d'U per Lo bran*, esmena que comporta l'aparició del pleonasma a l'oració de relatiu (... *uns brans tots nuts, / Clars e febrits, lonchs e aguts, / On metia tot son entén / A gardar ab cor e ab sen / Lo bran, que sos huylls no-n virava*).

El que sorprèn més, però, és que —havent els editors afirmat que la intervenció operada sobre el manuscrit bàsic «no ha modificat en res la llengua dels còdexs: s'ha limitat a corregir faltes flagrants d'U i a restituir un cert nombre de lliçons dels altres manuscrits que donen més coherència al text» (p. XXIX)— trobem alteracions lingüístiques al text resultant respecte al manuscrit bàsic. Algunes, fins i tot, semblen operades amb la voluntat de desprovençalitzar-lo. Així, mentre el ms. U ofereix *xia plasen odors* al v. 128, el text editat dona *xien plasents odors*; al v. 696 apareix *estret*, mentre que a l'aparat de variants ens trobem amb *estreyt* (U), *stretz* (A), *stret* (M).

La fidelitat ortogràfica al manuscrit bàsic sovint fluctua: v. 81 i v. 757 *ho* per *o* (U), v. 95 *devotamén* per *devotament* (U), v. 421 *flayrans* per *flayrants* (U), v. 163 *cresén* per *crasen* (U), v. 651 *Aneus* per *Eneus* (U), v. 678 *mundifi-*

2. Publicat, el 1906, per la Societat Catalana de Bibliòfils (ps. 129-147).

3. Cf. «Sirventesch fet per Andreu Febrer per lo passatge de Barbaria», ed. de Martí de Riquer, VIII, vv. 45-46.

cat per *mondificat* (U), v. 725 *estranya* per *estranye* (U), etc.

També els criteris de transcripció adoptats pels editors fan la impressió de ser força irregulars. Quan semblen aplicar les convencions generalment acceptades per la romanística, ens sorprenen amb transcripcions com les següents: v. 1 *Un-aventura'us*, v. 179 *Isl. Enxantea*, v. 218 *que'm dis*, v. 262 *Ne'us*, v. 299 i 463 *Fl'm eu*, v. 359 *lla'ls*, v. 393 *m-antendença*, v. 601 *cosi's pot*, v. 763 *bon-espea*, v. 770 *cest-enconrea*, v. 845 *nostr-amor*, v. 1.011 *C-or*, etc.

Atès que han decidit d'oferir-nos el text de *La Faula* segons les normes d'accentuació de la llengua moderna, no s'acaba d'entendre per què no són accentuades les nombroses formes verbals amb el morfema *-on*, característic del provençal, a la 3.ª pers. del plural: v. 203 *doneron*; v. 232, v. 252, v. 387, v. 421, v. 551, v. 787, v. 949, v. 1.062 *eron*; v. 238 *ameron*; v. 383 *vengron*; v. 587, v. 944 *foron*; v. 629 *sion*; v. 712 *degron*; v. 713 *fasion*; v. 786 *ploron*; v. 788 *meneron*; v. 847 *parleron*; v. 904 *dison*; v. 923 *atendon*; v. 950 *estorce-ron*; v. 1.072 *vivion*. Una excepció sistemàtica que ens estranya, com també ens estranya l'ús irregular de l'accent diacrític. Així, mentre hom accentua el participi del verb *metre* al v. 242, no l'accentua al v. 67 i al v. 106; o bé se'n prescindeix a les formes verbals *em i a* (v. 97 *En cuy em atendre trastuyt*, v. 449 *D'un fust neyre qu'a nom banús*).

El text de *La Faula* és acompanyat d'una sèrie de notes crítiques en les quals els editors expliciten i justifiquen les principals lliçons del manuscrit bàsic que han estat rebutjades, puntualitzen alguns mots difícils o interessants i glossen alguns passatges o expressions enrevessades. També destinen aquestes notes, de tant en tant, a fixar l'atenció del lector en motius i tòpics característics del *roman courtois*, i sobretot a la identificació sistemàtica dels herois i personatges que Torroella fa desfil·lar al llarg del seu fantasiós relat. Malgrat que aquestes notes sovint tan sols insinuin els problemes, ajudaran ben bé aquell qui vulgui iniciar-se en els misteris de la matèria de Bretanya i en la lectura de les noves rimades catalanes.

L'aparat crític que segueix als 1.269 versos de *La Faula* reuneix el corpus de variants dels distints manuscrits, a més de les diferents lectures de l'edició Llabrés. L'edició es clou amb un glossari que, bo i bastit amb criteris selec-

tius, és molt complet. Cal que plantem, però, certes alteracions en l'ordenació alfabètica (*rabeig, reccesis, rancura, rasonar, ...*, *saysó, seyns, scalrí, sengre, ...*, *sertans, sobrers, seser, sobrecingle, sí, si bé, ...*).

L'edició de *La Faula* fa joc amb un estudi introductor de cinquanta-dues pàgines, distribuït en cinc capítols, que estudien, respectivament, 1. L'autor, 2. El poema, 3. Manuscrits i edicions, 4. La llengua dels manuscrits, i 5. Verificació.

El capítol primer recull sumàriament la informació existent sobre el llinatge empordaneso-mallorquí dels Torroella. Bohigas i Vidal Alcover afegeixen algunes dades noves a les aportades per Llabrés, tot i que no exhaureixen el camp d'exploració (no deixa de ser sorprenent que diguin que «és matèria d'investigació, que nosaltres ara no podem emprendre», p. xi). A la pàgina ix ens ofereixen un afortunat suggeriment: «Val a dir que el poema és entès, en la tradició de can Torrella, com a al·lusiu a aquell dissortat príncep (Jaume IV de Mallorca), al seu retorn i a la reinstauració de la dinastia real [*sic*] mallorquina.» Llegenda oral familiar —que no està renyida ni amb la historiografia ni amb la sociologia de la literatura, ans al contrari obre un fecund filó per a la interpretació global del poema— que ens sobta que els autors no hagin volgut aprofitar. Si bé és cert que les dates probables de naixement i mort de Guillem de Torroella (1348, any anterior a la batalla de Llucmajor - 1375, any de la mort de Jaume IV de Mallorca) poden obligar-nos, amb els autors, a una prèvia cautela, no fan desestimar un Jaume IV de Mallorca que sabem que, després de la seva fugida, l'any 1362, del Castell Nou de Barcelona, on Pere el Cerimoniós el tenia empresonat, s'abocà a una dissortada aventura bèl·lica per recuperar els territoris del seu pare. D'altra banda, i a recer de la important aportació d'Erich Koehler a l'estudi socio-històric del *roman courtois*,⁴ avui dia és comunament admesa la interpretació del personatge mític d'Artús com a baluard simbòlic de les principals cases principescs (Plantagenet, Champagne, Flandre), i, per tant, al servei de la ideologia feudal, enfront del relleu monàrquic accionat pels Capets a partir del darrer terç del se-

4. Cf. *Ideal und Wirklichkeit in der höfischen Epik* (Tübingen 1956).

gle XII. El trasllat del litigi feudalitat-monarquia, a la base de l'adaptació novel·lesca de la matèria bretona, s'adequa perfectament a les lluites històriques entre la dinastia reial mallorquina, feudalitària del Casal de Barcelona, i Pere III el Cerimoniós. Que Guillem de Torroella seleccionés precisament el tema del «sebastianisme» Bretó entre l'abundós material que li oferia la narrativa artúrica, que coneixia força bé, no degué ser pas una vana fixació, i més quan el tema és tractat sota la carcassa de les visions moralitzadores. «Les dates semblen abusivament simbòliques i no les sabríem defensar sense reserves» (p. IX), escriuen els editors, però això ens sembla una circumspècció immoderada.

El capítol segon, «El poema», s'orienta a l'estudi literari de *La Faula*. La declaració que «No ens proposem d'estudiar a fons el contingut d'aquesta obreta ni cercar exhaustivament els seus precedents literaris. La nostra finalitat principal és ara oferir-ne el text complet, establert críticament», (p. XIV) no hauria d'eximir els autors d'una mínima claredat en l'avaluació de les fonts de *La Faula*, i encara menys si la justificació rau a estar «mancats de la bibliografia indispensable per fer-ho» (p. XVI). Sobta que els *Otia imperialia* de Gervasi de Tilbury i *La Faula* siguin tan difuminadament relacionats, i sobta més encara pel fet que el mèrit d'assenyalar aquesta important connexió el tingué Pere Bohigas:⁵ ¿que ja no és

5. Cf. *La Matière de Bretagne en Catalogne*, «Bulletin Bibliographique de la Société Internationale Arthurienne», XIII (1961), ps. 81-98, amb informació revelada per Martí de Riquer, *Història de la literatura catalana*, II (1964), ps. 36-39.

Sicília l'objectiu del viatge fantàstic de Torroella? La mateixa evanescència caracteritza també el tractament que fan els autors d'altres materials de *La Faula*. Així el miraculós Graal es despatxa amb dues ratlles i amb un breu comentari a la nota del v. 1.083. El peixot que transporta Torroella a l'Illa Encantada, element indispensable en el model del viatge fantàstic, ha de limitar-se a ser «un record bíblic de la balena que transportà Jonàs a Nínive» (p. XIV), quan té al darrera les famoses *navigations* medievals, sobretot l'exitosa *Navigatio Sancti Brendanni Abbatis*, que origina nombroses versions en les llengües romàniques. Una pobra anàlisi de les fonts de Torroella, que es desvia, a més, cap al comentari dels motius més tòpics del *roman courtois* (anells màgics, rics palafrens, carboncles, etc.).

Al capítol tercer, destinat a l'examen de la tradició manuscrita, segueixen dos capítols on s'estudia la llengua dels manuscrits i la versificació del poema respectivament, ambdós de natura descriptiva. Cal lamentar que l'estudi lingüístic es vegi entrebancat per errades tipogràfiques, que en dificulten la lectura a l'ensem que fan perillar la bona comprensió de les dades exposades.

No obstant les remarques anteriors, l'edició de *La Faula* de Guillem de Torroella deguda a Pere Bohigas i Jaume Vidal Alcover permet amb avantatge de defugir el vell i mancat treball de Llabrés, tot oferint-nos un text complet i crític de l'obreta del mallorquí, que contribueix notablement a la recuperació de la narració catalana en noves rimades.

ISABEL GRIFOLL

Imatge de Josep Carner a través de les antologies poètiques per Marina Gustà

El centenari del naixement de Josep Carner, celebrat ara fa un any, ha coincidit, aparentment, amb la revaloració de la seva poesia, iniciada uns vuit o deu anys enrera. En el moment actual, Carner sembla un punt de referència català indiscutible per a un cert sector de la poesia i la crítica; almenys això és el que diverses manifestacions amb motiu del centenari indicaven. I, lògicament, en part ho feien bo i referint-se, més o menys de passada, a la baixa en el mercat poètic que Carner havia patit fins als primers

anys setanta. El propòsit d'aquesta nota és de precisar la qualitat d'aquestes oscil·lacions des que Carner es va convertir en el centre de la modernització de la poesia catalana fins al llindar dels anys vuitanta. Però fer, amb detall, la història de la cotització literària —i, específicament, poètica— de Josep Carner comportaria des del repàs de més de setanta anys de publicacions periòdiques fins a l'establiment del pes de la influència carneriana en la poesia d'aquest segle, passant per l'estimació d'edicions i tiratges així